

På Jakt etter " Sjæl " og " Ånd "

Intet menneske har set en " Sjæl ". Ingen har på en fyldestgjørende måte definert begrepet " Ånd ".

Begreperne " Sjæl " og " Ånd " har dog eksisteret i menneskers forestilling så langt vi kan se tilbake i menneskehetens historie, og disse uklare begreper har menneskene stillet op som skille mellom sig og jordens øvrige livsformer. I nyere tid har disse forestillinger vært gjenstand for vitenskapelig forskning, og den empiriske metode, som har vist sig så effektiv innen naturvitenskapen, har også fått anvendelse på dette område. Østerrikeren Friedrich Mesmer representerer, ved overgangen fra det attende til det nittende århundre med sin " dyriske magnetisme ", en utviklig fra spekulasjon til empirisk forskning, og Charcot, Janet og Paulov fortsetter denne utvikling ind i vor tid.

Mesmer påviste magnetiske, elektriske og nervøse krefter, og var den første, som gjorde bruk av den magnetisme, som utgår fra et levende vesen, i terapien. Det neste utvikligstrin var somnambulismen - det kunstige søvngjægeri. Dette blev opdaget ved et rent tilfælde. En gjetergut, som var gjenstand for magnetisk behandling, faldt i søvn, hvorunder han utførte alt, hvad hypnotisøren forlangte av ham. Dette fenomen blev kaldt somnambulisme og vakte voldsom opsikt. Det blev gjenstand for vitenskapelig forskning, som ledet ind i studiet av aindsbevegelser, av opmerksomhet og trethet. Alle tilfeller som grenset ind på somnambulisme blev undersøkt. Disse efterforskninger i psykisk og terapeutisk retning fremkaldte en utrolig begeistring omkring 1840. Der blandet sig imidlertid så megen svindel og overvurdering ind, at vitenskapen i Europa tapte interessen for den. I Amerika var der imidlertid god jordbund for for de mere magiske end vitenskapelige behandlingsmåter, som lå den dyriske magnetisme nær. Kiropraktikerne har sit utgangspunkt i denne tids opfatninger. Men der er en anden og langt mere interessant foreteelse, som kan føres tilbake til den dyriske magnetismes indtreden i Amerika. Det er " Christian Science ". Skaperen av " Christian Science " - Mrs. Eddy - gir i sin historie interessante psykologiske og psykoterapeutiske opplysninger. Hun led i sin barndom av hysteri med sterke krampeanfäll og perioder av dvaletilstand. 35 år gammel glir hun en dag på isen og blir lammet i begge ben. Hun lå i fem år, og ingen lege kunde hjelpe hende. Hun kom da under behandling av kvaksalveren Quimby, som ved en enkel moralsk - psykisk behandling helbredet hende. Denne behandling er regnet som " Christian Science " mysteriøse åbenbaring. Quimby var urmakør, men hadde i lengere tid vært assistent hos en fransk magnetisør i Portland.

Hans fremgangsmåte var å skape tillid og fjerne sygdomsfrykten. (Mind Cure). Mrs. Eddy blev fyldt av begeistring. Hun blev Quimby's sekretær og studerte hans arbeider om religion og åndelig legekunst. Hun utgav efter Quimby's død hans manuskripter med egne noter. Hun dannet skole og en ny livsanskuelse, som fik millioner av proselyter. Læren findes i boken: " Science and Health "

Den er i likhet med Anna Blavatski's " Den hemmelige Lære " en meget vanskelig bok å lese. Den gir uttrykk for en fanatisk selvtillid og tro, men tankerne gis uten no'en orden.

Hovedindholdet er en rekke velkjendte filosofiske tanker, som søkes forklaret i lignelser. Den er sterkt idealistisk. Gud er overalt - Gud er ånd - når Gud er ånd, er materie intet.

Materien eksisterer ikke - synd - fattigdom - død - eksisterer ikke. Alt dette er kun bedrag, som forvirrer menneskenes tanker, sier hun. Legens oppgave er å utslette troen på sykdom og død. Døden er kun en søvn, som kommer i mørke og forsvinner i lys. Dette livssyn og disse teorier har lindret millioner av mennesker, og de har også reist en mengde store katedraler. " Christian Science " ^{er} en medisinsk metode - et terapeutisk system, som har sit utspring i den franske " dyriske magnetisme ". I Frankrike kom den, i vanry, men gjenopstod i den hypnotiske suggestion. I 1860 - årene finder vi hypnosens anvendt mot alle sykdommer, men særlig mot sindslidelser. Så led også dette system skibbrud og der gik ca. 20 år før Charcot gjenoptar studiet av hypnosens og igjen bringer den ind i terapien. I ca. 10 år holdt den sig, men så kom reaktionen. Legerne blev skeptiske og avvisende.

Ved utgangen av det 19 århundre er der 2 fremragende vitenskapsmænd, som beskjeftiger sig med ^eproblemet : Legeme og Sjæl. : den russiske Nobelpristager Ivan Paulow og franskmanden Pierre Janet.

Paulow søker ved eksperimenter å konstatere om og i hvilken grad, menneskelige tanker og adfærd skiller sig fra dyrenes instinkter og adfærd. Han kommer i sin " Behaviorisme " til det resultat, at den overveldende del av menneskers tanker og adfærd er betingede reflekser, som i alt vesentlig er felles for mennesker og dyr. Han begrenser i sterk grad begrepet " åndsliv " som mennesker har betjent sig av som skille mellem den menneskelige livsform og de øvrige jordiske livsformer. Næring - beskyttelse og forplantning er grundmotiver for instinkter, tanker og adfærd både hos mennesker og dyr. Paulow påviste, at hindring i utfoldelse av de naturlige drifter førte til unormale forestillinger og adfærd, såvel hos dyr som hos mennesker - til sykdom.

Pierre Janet spesialiserte sig på studiet av det vi nu kalder under-

bevistheten. Han var den første, som pekte på de såkaldte traumatiske erindringer, og han innledet dermed vor egen tids former for psykologisk forskning. Vor tids forskere anerkjender dette som et utgangspunkt ved behandling av neuropatiske forstyrrelser og mener, at en klarleggelse av patientens traumatiske erindringer eller fortrengte naturlige behov kan føre til helbredelse.

Her er det Sigmund Freud kommer ind. Ved analyse av en patients underbevisthet - fortrinsvis gjennom patientens drømmer, eller andre uttryksformer for underbevistheten, mente han, at man kunde nå frem til helbredelse. Freuds persomløge erfaringer som lege og vitenskapsmand førte ham frem til konklusioner, som vakte sensation, og denne sensation kastet skygge over de epokegjørende resultater, som hans vitenskapelige forskning førte frem til.

Han hevdet, at ethvert menneske fra naturens side er utrustet med 3 hoveddrifter: Næringsdrift - beskyttelsesdrift, og seksualdrift. I et ordnet samfund tilfredsstilles vanligvis de 2 førstnevnte drifter, medens den naturlige seksualdrift alltid møter motstand. Fordomme, samfundshensyn, moral og religion er alle fiender av menneskets naturlige seksualdrift. Derved føres ethvert menneske ind i en konflikt, som i undtagelsestilfelde fører til sykdom. En leges opgave blir, efter hans mening, å overføre til patientens beviste erkjendelse de patienten ubevisste årsaker til sykdommen, slik at patienten selv ved sin vilje kan medvirke til sin helbredelse. Det, som Freud arbeidet med under betegnelsen Libido falder ikke helt sammen med, hvad man vanligvis mener med seksualdrift. Freud ser i Libido selve livskraften i et menneske, og denne livskraft eller Libido kan fjerne sig i den grad fra det oprinnelige seksuelle preg, at den kan tjene helt andre formål. Al virkelyst, al skaperevne hos mennesket er i Freud's øine sublimeret Libido. Hos normale individer kan seksualdriften sublimeres til det klassiske eros, men for psykoanalytikeren er det nødvendig å regne med driften i sin naturlige og oprinnelige form. Det kan forekomme, at det netop er individets sublimeringsforsøk, som danner bakgrund for konflikt og forstyrrelser. Freuds elever og efterfølgere, som Adler og Jung har utdypet Freuds tanker og git grundmotiverne en større bredde, idet Adler legger stor vekt på et individs selvopholdelsesdrift og derav flytende mindreværdskomplekset, og Jung i sterkere grad legger vekt på behovsfortrengningen med dens årsaker og virkninger.

Norske forskere som Harald Schjelderup - Vogt, Ingjald Nissen, Rickard Eriksen og Trygve Braatøi har ydet verdifulde bidrag til en lesende menigmands opplysning på dette område. Samtidig med Paulov og Janet blev der også på den anden side av Atlanteren drevet jakt efter sandheten om "sjæl" og "ånd".

Her er de mest kjendte navne C.S. Peirce, William James og Dewey med de europeiske efterfølgere engelskmennene Mc. Dougall og Schiller, samt dansken S. Lange.

Den retning, som de fulgte fik navnet Pragmatisme, som er utledet av pragma, som igjen kan oversettes med forretning.

Pragmatismen er en teori om sandheten : forestillinger og tanker vil være sande, hvis de stemmer med virkeligheten, hvilket prøves ved at de viser sig nyttige d.v.s. hjelper os tål å komme i et tilfredsstillende forhold til andre ledd av vore erfaringer. På det religiøse område vil forestillinger være sande i den utstrekning, de har verdi for vort liv. Det er det teoretiske forhold mellom legeme og sjæl, som behandles. Det ansees som utvilsomt, at der til enhver " sjælelig " tilstand svarer en hjærneprosess, men de 2 fenomenrekker kan ikke bare være parallell-løpende, da menneskelige formål medfører bestemte handlinger og således griper ind som årsak til fysiske forandringer.

James, som var sterkt påvirket av de seanser, som på hans tid blev holdt med det kjendte medium Mrs. Piper, hvor han erfarte krefter, som han ikke evnet å forklare eller definere. Han gav ikke avkald på troen på ukjendte krefter, men fandt ikke frem til en endelig besvarelse av spørsmålene.

Andre, som eksempelvis fritenkeren Robert Green Ingersoll, hevder , at alle "sjælelige tilstande", som vi kjender, er knyttet til hjærneprosesser. Den personlige udødelighet synes dermed å være utelukket, idet " sjæleliv " må ophøre, når det legemlige grundlag svikter. (Hans påstande sies å ha' spilt en rolle ved Bjørnstjerne Bjørnson's endrede syn på kristendommen)

Når vi idag ser tilbake er jaktresultaterne ikke imponerende, hvis et endeligt resultat efterlyses, men de er både kvalitativt og kvantitativt imponerende hvor det gjelder jaktlyst og energi. Studiet av menneskers affekter har ført frem til megen verdifull kundskap om den menneskelige livsform som organisme.

Jakten efter " sjæl og ånd " fortsetter i vore dager såvel inden vitenskapen som inden filosofien, og her er det de 2 filosofer Karl Jaspers og Ludwig Wittgenstein, som efter min mening har evnet å gi' problemene en ny belysning.

Vitenskapelige resultater og filosofiske postulater er formet i sprog eller ord. De 2 sistnevnte filosofer reiser det spørsmål: Er ord tjenlige som verktøi og uttryksform, hvor det gjelder det immaterielle og transcendent? Ord er av denne verden, uløselig knyttet til den og begrenset av den, sier de. Overskrider man denne grense, taper ord sin anvendelighet, og man er henvist til andre kommunikasjonsmidler for tanker og forestillinger. Under

min omtale av de forskjellige tankeretninger er der brukt mange ord, som ikke meddeler vor bevissthet noget konkret. Jeg vil nevne ord som sjæl, ånd, sind forstand, fornuft, intention, tro og affekt. Disse ordene betjener vi os av som hjelpemidler, når vore tanker beskjeftiger sig med grenseoverskridende forestillinger, men de betegner i sig selv intet gripbart og konkret.

" Ord og uttrykk appellerer til handling - til aktivitet " sa' William James. Når de overføres ^{gjenseoverskridende} til tanke og tro er deres verdi begrenset. I den materielle vitenskapelige forskning betjener man sig av et andet sprog : matematikken. Her er ord ikke tjenlige som verktøi. Hvor det gjelder musik og kunst, som tiltvinger sig adgang til vor bevissthet, er man uavhengig av ord. Symboler, lignelser og dramatik kan gi' impulser og affekter, hvor ord kommer tilkort som hjelpemiddel. Ved ordets eller sprogets hjelp kan vi neppe nå frem til fuld erkjendelse av krefter, som ikke hører jorden og vor egen natur til. Freud hevdet, at de naturlige drifter kan sublimeres og gi' søg tilkjenne i tilsynelatende selvforglemmende uttrykk som i kunsten og kulturen, men han reserverer sig mot den forestilling, at dette skulde ha' no'e med en Gud eller et liv efter døden å gjøre. Nobelpristageren ^{Albert} ~~Pierre~~ Camus og de fleste av vor tids eksistentialister følger samme tankebaner. Et menneske eksisterer bare innenfor de 2 grenser: fødsel og død. Man står overfor et valg mellem 2 alternativer: Er ord utelukkende et jordisk fenomen ? Eller er ord også en kanalsator for kosmiske krefter, som vi ikke evner å definere ? Ved et forsøk på å besvare det andet spørsmål, er vi henvist til lignelser hentet fra materien. Intet menneskeie har set et atom, men vi vet, at atomet er en kraftkilde av uanede dimentioner. Ingen har gitt en fyldestgjørende definition av elektrisitet, men vi betjener os av den som kraftkilde.

Mit tilbakeblik på tidernes og samtidens tanker under jakten på " sjæl og ånd " har ført mig frem til " ordet ", som Jaspers og Wittgenstein har gjort til gjenstand for analyse. Gjennem dem føres jeg tilbake til den eldste tenker, som har beskjeftiget sig med " ordet ": forfatteren av Johannesevangeliet. Han sier: I begynnelsen var ordet hos Gud - ordet var Gud. Ordet blev kjød og tok ophold iblandt os.

Her personifiseres " Ordet " og blir til virkelighet. Om originaltekstens - det greske ord " logos " eller det latinske " Verbum " betyr no'e andet eller mere end " ordet " har jeg ikke forutsetning for å bedømme, men for os er Johannes's tanke bare gripbar ved hjelp av " ordet ". Ord blev ikke bare et uttrykk for menneske-

tanker, men det blir budbringer fra kosmiske krefter - og i sig selv en kosmisk kraft. " Dit ord er sandhet " heter det ved vore gudstjenester, og den, som uttaler denne erkjendelse fungerer som transformator av denne kraft. Om ordets iboende kraft ved ham føres videre er avhengig av, at kontakt etableres mellom ham og hans tilhørere. Elektrisk kraft og dens funksjon gir ^{for} bedre end mennesketanke og menneskeord et tydelig~~ere~~ bilde av en grenseoverskridende forestilling. Hvis kraften får frit løb og kontakt kan den skape både lys og varme. Vi vet, at dette kan ske. Vi kan registrere virkningen av kraften, men vi er ikke utrustet med evne til å se den med vore øine eller definere den med vor forstand, likeså litt som vi evner å se et atom eller definere den elektriske kraft.

Ordets sandhet er betinget av, at det fører til liv, sier pragmatikerne - det er virkningen, som er bestemmende - og her tror jeg nok, at pragmatikernes syn falder sammen med Johannes's syn. Ordet blev kjød - det blev virkelighet og liv.

Tidernes og vor samtids tenkere synes å føre os i ring tilbake til forfatteren av Johannesevangeliet.